

En (reserv)verktygsback för fastare svenska strukturer

TEXT: SIV SANDBERG

När det här skrivs är de exakta parametrarna för regeringen Katainens kommunreform ännu inte kända. Det blir i alla händelser en reform. Färdriktningen är bort från lapp-täcket av samarbetsorganisationer och i riktning mot en struktur med färre och större kommuner. Men i övrigt är det inte värt att fästa sig alltför mycket vid de kartbilder över de potentiella nya strukturerna som nyhetsredaktionerna älskar att rita upp.

AV FÖRHÖSTENS animerade diskussioner mellan regeringen och oppositionen framgår med önskvärd tydlighet följande: Regeringen har inte hunnit fundera ut, än mindre enas om, detaljerna i den reform de så storstiltat sjösatt.

Oppositionen, anförd av Centerns Mari Kiviniemi, attackerar en halmdocka – det vill säga en överdriven fiendebild – med ordet TVÅNG skrivet med stora bokstäver i pannan. En god tumregel i sådana här sammanhang är att utgå ifrån att inget parti agerar utifrån ogrumlat ädla motiv. Partipolitiska kalkyler spelar en roll både när regeringen lanserar reformen och oppositionen motsätter sig densamma.

HUR REFORMPARAMETRARNA utformas kommer att vara avgörande för hur reformen påverkar de svensk- och tvåspråkiga kommunerna. Nyland är det största frågetecknet, där den ännu oklara nationella viljan i kombination med de ytterst splittade lokalpolitiska opinionerna bland annat i Sjundeå, Ingå, Kyrkslätt och Sibbo kan skapa oanade centrifugalrörelser.

I Åboland är det avgörande i vilken mån skärgårdsförhållanden kan utgöra undantag från de allmänna reformprinciperna. Österbotten är språkligt och regionalt mer enhetligt, men relationerna mellan potentiella fusionsparter mer explo-

siva. Hur som helst är det skäl att i alla regioner förbereda sig på att den planerade reformen kan leda till lösningar som har både mer och mindre gynnsamma effekter på beslutsfattande, service och förvaltning på svenska.

MED UTGÅNGSPUNKT i erfarenheter från tidigare reformer, både på statligt och kommunalt håll, är att i den mån fungerande svenska och tvåspråkiga strukturer rivs upp, måste de ersättande strukturerna vara så fasta som möjligt. De senaste femton åren har det framför allt inom den regionala statsförvaltningen och inom större städers förvaltningar varit populärt att ersätta nämnder och avdelningar med nätverk, budgetansvariga direktörer med koordinatörer och tjänstemän med kontaktpersoner. Det kan låta sympatiskt och obyråkratiskt, men faktum är att den svenska servicen inom en organisation riskerar erodera den dag kontaktpersonen går i pension och när det svenska nätverket består av personer som ogärna kommunicerar sinsemellan.

NU RÄCKER DET förstås inte med att efterlysa fastare strukturer utan att ge exempel på vad det kunde betyda.

Här nedan följer en lista på mekanismer som lämpligen kunde finnas i en verktygslåda den dag de svenskspråkiga finländarna måste orientera sig i nya kommunstrukturer. Flera av mekanismerna är inte uttryckligen språkmärkta, utan kan motiveras tex ur en närdemokratisk eller medborgarrättslig synvinkel. Det är en förutsättning för att de ska kunna vinna gehör i den nationella politiska opinionen.

Valkretsar vid kommunalval. Enligt gällande lagstiftning utgör kommunen en enda valkrets vid kommunalval. Det betyder att en kommunsammanslagning skapar ett nytt politiskt system där alla röster räknas på samma villkor. Kandidatno-

mineringen och ytterst väljarbeteendet blir avgörande för om kommunernas ytterområden (t ex de tidigare självständiga småkommunerna) får någon representation i kommunfullmäktige. Empirisk forskning visar att ytterområdena tack vare röstkoncentration ofta lyckas väl med att få sina kandidater invalda i den nya kommunens beslutande organ. Men det är likafullt en svag struktur som är beroende av partiers och väljares nyckfulla agerande. I Sverige tillåter vallagen att kommuner indelas i valkretsar vid kommunalval. I stora kommuner är valkretsindelning obligatorisk. Om möjligheten till valkretsindelning i kommunalvalet infördes också i Finland skulle det skapa tydligare ramar för tryggheten av geografisk och språklig representation i en ny kommunstruktur.

Närdemokratiorgan. Kommunsammanslagningarnas koncentrationsmekanismer behöver balanseras upp av någon form av decentraliserat beslutsfattande. Den reviderade kommunallagen kommer förmodligen att innehålla preciserade stadganden om närdemokratiorgan. Ur svensk synvinkel vore det önskvärt att organens kompetensområde inte skulle definieras strikt geografiskt, utan att reglerna också möjliggjorde t ex icke-territoriella svenska nämnder för en hel kommun eller för flera kommuner till exempel i huvudstadsregionen.

Hantera heterogena språkförhållanden. Den gällande Språklagen utgår implicit ifrån att kommunerna är språkligt homogena, eller lika tvåspråkiga överallt. Oberoende av regeringen Katainens kommunreform håller det på att uppstå kommuner, t ex nya Lojo, som består av kommundelar med mycket olika språkförhållanden. Det behövs regelverk som bevarar och förstärker, snarare än försvagar och uttunnar de språkliga rättigheterna i sådana sammanhang.

Individens rätt till service. Parallellt med mekanismer som lägger de strukturella förhållandena till rätta, behöver man se till att individens rätt till service på sitt modersmål finns inskriven i ny lagstiftning, t ex den nya äldreomsorgslagen. Utvecklingen har under de senaste tio åren allt mer gått i riktning mot att individernas spelrum vid valet av vård, omsorg och utbildning ökar, medan kommunernas rätt att välja å invånarnas vägnar krymper. Om det i värsta fall går så att (de nya) kom-

munernas intresse för att bevara svensk service minskar, måste ansvariga politiker på nationell nivå se till att medborgarna likafullt har en subjektiv rätt att välja svensk service. ♦

Artikelförfattaren

Siv Sandberg är forskare vid Institutet för samhällsforskning / Statsvetenskapliga institutionen vid Åbo Akademi

Adress: ASA-huset, rum A439,
Fänriksgatan 3, FIN-20500 ÅBO

Tfn: +358-2-2154562, +358-400-726380

E-post: ssandber@abo.fi